

Méér dan een gezicht

DOOR ROOS VAN PUT

Hedendaagse termen zoals 'de maakbaarheid van het lichaam' en 'een snapshot' blijken heel goed van toepassing op schilderijen uit de 17de eeuw. Want in vroegere eeuwen wilde men eveneens zo fraai mogelijk voor de dag komen en dus wilden vrouwen alleen afgebeeld worden met een blanke, gave huid. Ook al hadden zij in het dagelijkse leven een gezicht met vlekjes en werd het gelaat ontsierd door (littkens van) pokken, op hun portret zul je daar vergeefs naar zoeken. Welke vrouw je ook ziet op de tentoonstelling 'Hollanders in Beeld, Portretten uit de Gouden Eeuw', of het nu Margaretha Tulp is, geschilderd door Govert Flinck of Aletta Hanemans, vereeuwigd door Frans Hals, ze zijn allen gezegend met een huid die doet denken aan maagdelijk porselein.

'Snapshot' is een woord dat van toepassing is op een van de meesterwerken van deze tentoonstelling, namelijk op Het Portret van Jan Six uit 1654, van de hand van Rembrandt. Het werk neemt een aparte plek in binnen het oeuvre van deze Hollandse meester. Je ziet een man die bezig is zijn handschoenen aan of uit te trekken. Wat bestempeld kan worden als een nogal alledaagse handeling. Meneer Six staat bovendien heel ongedwongen op dit schilderij. In tegenstelling tot veel andere geportretteerde geegoede burgers, de nieuwe rijken van de 17de eeuw, die vooral trots en statig op de beschouwer overkomen. Omdat het werk als het ware gaat leven door de handeling, omdat Jan Six midden in een beweging is vastgelegd, kun je spreken van een 'snapshot'. Het is een hoogtepunt binnen deze tentoonstelling omdat het zich in een familiecollectie bevindt en nog niet eerder toegankelijk was voor het museumpubliek. Een buitenkans dus.

Dit portret van Jan Six was duidelijk bedoeld voor een privé sfeer. Portretten op de tentoonstelling tonen ook voorbeelden uit de 17de eeuw die specifiek waren gemaakt voor een bepaalde openbare ruimte. Zoals De Regenten van het St. Elisabethgasthuis uit 1641 van Frans Hals. Maar of het nu een schilderij was voor de privé of voor de openbare sfeer, uit elk werk kun je veel aflezen. Je kunt zien wat voor functie men bekleedde, wat de heersende smaak was op het terrein van de mode, hoe rijk iemand bijvoorbeeld was. Dat laatste kun je vrijwel letterlijk meten want het duurste portret is dat waarop het hele lichaam was te zien. Een werk tot aan de knie was al wat

Salomon de Bray. *Dubbelportret van de tweeling Clara en Albert de Bray, c.1646*. PARTICULIERE VERZAMELING (IN BRUIKLEEN AAN DE NATIONAL GALLERY OF SCOTLAND, EDINBURGH).

goedkoper en het minst betaalde men voor een zogenaamd borststuk.

GROOTMEESTERS

Op deze tentoonstelling (met een totaal van zestig topstukken) zijn de grootmeesters Frans Hals en Rembrandt sterk vertegenwoordigd. Schilderijen van Frans Hals zijn nu voor het eerst in deze samenstelling te zien. Alweer zo'n reden waarom deze tentoonstelling niet te missen is. Overige schilders zijn overigens ook bepaald geen kleine namen in de geschiedenis van de kunst: Ferdinand Bol, Gerard ter Borch, Jan de Bray, Gerrit Dou, Pieter Codde, Bartholomeus van der Helst, Gerrit van Honthorst, Michiel van Mierevelt, Frans van Mieris de

Oude, Jan van Ravesteyn, Jan Steen. Er is dus met recht een representatieve groep bijeengebracht van beeldbepalende portretten uit de Hollandse 17de eeuw.

Een eeuw die bekend staat als de Gouden Eeuw. Want in die tijd bloeide de Nederlandse economie als nooit tevoren. De nieuwe rijken deden hun intrede in de maatschappij en deze wilden zich net als de oude adel, laten vereeuwiggen in verf. Iets dat overigens in een land als Italië al veel eerder gebeurde. Waar in de Noordelijke Nederlanden eerst de kerk de voornaamste opdrachtgever was, werden in de 17de eeuw portretten vervaardigd, rechtstreeks vanuit opdracht van die nieuwe groep rijken. En zij, die welgestelde

burgers die zich lieten schilderen, waren dan ook trots op wat zij hadden bereikt. Wilden rijkdom, macht en welvaart uitsralen. Wat zich letterlijk laat terugvinden in bijvoorbeeld de kleding.

Vrouwen van de stedelijke elite kleedden zich doorgaans in een zwarte damast rok, een satijnen geborduurd borststuk en een mantelachtig overkleed. Compleet met de molensteen, die typische 17de eeuwse kraag en het kant in de mouwen ontstaat het perfecte beeld van de welgestelde getrouwde burgervrouw. De codes voor ongetrouwde vrouwen waren vanzelfsprekend compleet anders. Verschil moest er tenslotte zijn. En zo bestond er dus een overkleed van een maagd en een

overkleed van een huisvrouw. Aardig op deze tentoonstelling zijn ook de portretten van kinderen. Jonge mensen die veelal dood werden verbeeld, want de kindersterfte was toen enorm. Van Salomon de Bray is een portretje van een tweeling te zien, van Clara en Albert de Bray, uit circa 1646. Bijzonder omdat deze twee in leven waren. Een ander mooi voorbeeld van een kind is te vinden op het werk van Jacob Gerritsz Cuyp. Te zien is Michiel Pompe van Slingelandt. Afgebeeld door Cuyp als valkenier. Vanzelfsprekend beoefende dit kind dit beroep op die leeftijd niet (hij is zes). Maar zijn vader, Matthijs Pompe had nogal wat adellijke pretenties, want hij laat zijn zoon uitbeelden tijdens de jacht. Wat in die tijd een recht was, bestemd voor de adel. Zijn zoon moest er uit zien als een jonge vorst. En dat is perfect gelukt.

VERSCHILLEN

Wie een goed ontwikkeld oog heeft, ziet ook de verschillen tussen de gebruikte toetsen – bij de ene schilder veel losser dan bij de andere. Soms zijn werkjes zodanig geschilderd dat je de toets bijna helemaal niet meer ziet. Dit zijn schilderijtjes vervaardigd op koperplaat. Een materiaal dat als drager natuurlijk andere eigenschappen heeft dan doek of paneel. Vele wetenswaardigheden, over bijvoorbeeld de kleding en wat deze allemaal vertelde, zijn te vinden in de livjige catalogus die bij de expositie is verschenen. Rijk geïllustreerd met uitgebreide essays en specialistische artikelen over de portretkunst uit deze periode. Wie tijd heeft, doet er goed aan dit boekwerk rustig door te nemen; vóór het bezoek aan de tentoonstelling. Dan zie je veel meer dan een perfect geschilderd portret.

Hollanders in Beeld, Portretten uit de Gouden Eeuw. Te zien in het Mauritshuis, tot en met 13 januari. De catalogus is geschreven door Rudi Ekkart en Quentin Buvelot. Het Mauritshuis organiseert bij deze tentoonstelling bijzondere zondagen. Op 28 oktober is er een familiedag, vanaf 12 uur, een middag met workshops en verrassingen. Op 18 november worden de hele dag voordrachten bij de portretten gehouden. Op 6 januari leest Bert Natter voor uit zijn jeugdboeken over Rembrandt en het schip van Michiel de Ruyter. Alle informatie over deze tentoonstelling en bijbehorende activiteiten is te vinden op de website van het museum. www.mauritshuis.nl

Digitale abracadabra ontcijferd

C.E.B. Reas, 'The Protean Image'. FOTO: EELCO BORREMANNS, <TAG>

DOOR BABEL KNOL

Een symposium over 'Information Aesthetics'. De schoonheid van informatie... Nu valt er over informatie heel veel te zeggen maar over de esthetische waarde van informatie hoor je weinig. Toch is er in de kunst steeds meer aandacht voor de kruisbestuiving tussen informatie (en dan vooral die in computers en databanken) en het visueel maken daarvan.

In Rotterdam wordt ieder jaar het Dutch Electronic Arts Festival gehouden, waar de nieuwste ontwikkelingen in de audiovisuele informatietechnologie te zien zijn. Den Haag heeft nu <TAG>, een platform voor hedendaagse audiovisuele kunst. In hun expositieruimte op de Stille Veerkade is ook een kantoor gevestigd waar jonge professionals van verschillende achtergronden hun ideeën kunnen uitwisselen en nieuwe projecten kunnen starten. De geluidsinstallatie 'Typedia' van postacademie student Eike Dangler en Ludwig Übele bestaat uit verschillende droge, tikkende ritmes waarvan de fre-

quentie is gebaseerd op bepaalde gebeurtenissen. Een aanrader voor de liefhebber van feiten en cijfers. Wist u bijvoorbeeld dat er elke 0.17 seconde ergens op de wereld een televisie wordt verkocht? Om al deze feiten, die in dikke zwarte letters op de grond staan geschreven, te lezen loop je onder de luidsprekers die uit het plafond hangen door. De afwijkende tikken klinken in je oren en zorgen zo voor een besef van verschil in frequentie of juist parallele ritmes. Hierdoor krijgen de feiten onderlinge samenhang. Een samenhang die soms tot nadenken stemt. Zo wordt er bijna net zo vaak een Harry Potter boek verkocht (iedere 0.6 seconde) als dat er op aarde iemand sterft (iedere 0.56 seconde). De installatie maakt het mogelijk te bevatten dat er op dat precieze moment nog 6,5 biljoen andere mensen op aarde rondlopen die bezig zijn met onnoemelijk veel verschillende dingen. Het kopen of lezen van een boek, geboren worden of sterven, het kopen van een auto of het stelen van die van een andere wereldburger.

KAARTJE

Even verderop in de ruimte 'The Protean Image' van C.E.B. Reas. 'Protean' betekent voortdurend en veranderend. De bezoeker van de expositie kan via het aankruisen van hokjes op een kaartje (gelijkend op een stembiljet) zorgen voor een voortdurend veranderend beeld wat op een scherm wordt geprojecteerd. Inmiddels waren er geen lege kaartjes meer te bemachtigen, maar het is ook erg leuk om te zien wat andere mensen er van gemaakt hebben. Streepjes, cirkels, overlappende of botsend, snel of langzaam. Sommige baldadigen maakten alle hokjes zwart, wat een meeslepende wirwar van vormen op het scherm opleverde.

De expositie is een volwaardige aanvulling op de 'After Neurath' manifestatie van Stroom, die het werk van deze Oostenrijkse filosoof in een hedendaagse context wil plaatsen. Hij geloofde in de maakbaarheid van een betere samenleving en één van de vele wegen daar naartoe was het inzichtelijk maken van informatie met visuele middelen. De voorvader van de pictogram had de expositie in <TAG> zonder twijfel kunnen waarderen.

<TAG> organiseert daarnaast regelmatig activiteiten. Van lezingen tot interactieve stadswandelingen. De eerstvolgende is een bijeenkomst met het thema 'cultuur en ondernemen' op 19 oktober. En er is een winkel op de Spuistraat in Amsterdam. Voor een volledig overzicht van alle verschillende activiteiten biedt de website uitkomst.

<TAG> betekent volgens een bekende internetencyclopedie: toegevoegde informatie bij een digitaal bestand, een afkorting in een HTML document. <TAG> maakt de abracadabra van de informatietechnologie inzichtelijk, persoonlijk en zelfs leuk ook voor de notoire digibet.

'The Protean Image' en 'Typedia', t/m 3 november te zien in <TAG>, Stille Veerkade 19, Den Haag. Open: Woensdag t/m zaterdag van 12.00 tot 17.00 uur. Meer informatie: www.tag004.nl

Izaline Calister zingt de tambú

Izaline Calister is ongemerkt een ster geworden. Niet dat je er bij haar ook maar iets van merkt, want ze heeft alleen die éne allure die echt belangrijk is: die op het podium. Ze stond al eens in de Anton Philipszaal met het trio van pianist Peter Beets en het was toen de muziek van Gershwin's 'Porgy and Bess' die klonk. Verrassend gearrangeerd en door Izaline zeer persoonlijk en mooi vertolkt. Zou op cd moeten staan, dacht ik toen. Ik heb er inmiddels iets van teruggezien. In haar repetities namelijk, van dat Porgy and Bess-programma. De beelden ervan zitten in een documentaire van Miluska Rosalina, getiteld 'Lady sings the tambú', die op 17 november door de NPS wordt uitgezonden. Beets en zij een beetje knorrig modderend aan een arrangement tot ze er allebei genoeg van hebben, Rita Reys in een mooie 'rol' als een soort zang-regisseuse. Met verder Izaline die de lange trap van het Concertgebouw in Amsterdam afdaalt om met Henk Meutgeerts 'Jazz Orchestra of the Concertgebouw' te zingen, met Toets Thielemans als gast. Maar hoofdzak erin is toch de reis die Izaline Calister maakte naar haar eigen muziek. Die van haar geboorte-eiland Curaçao. Ze zong al als kind, maar naar Nederland kwam ze om bedrijfskunde te studeren. Het werd toch nog conservatorium, jazz-zang, maar het werd pas leuk en serieus voor haar toen ze ging beseffen dat ze met die jazz, met die studie ook weer de reis terug kon maken naar Curaçao. Ze zong al twee cd's vol met de muziek van haar jeugd en haar eiland: 'Krioyo' (Creools) en 'Kanta Hélelé'. Dat 'hélelé' betekent iets als ons 'lalala', maar het klinkt in het Papiaments véél beter. En 'Kanta' is zing. Dus haar cd heet dus iets als 'Zing met mij mee'.

Met haar theaterprogramma van die naam en met die muziek staat Izaline Calister zaterdag 20 oktober a.s. opnieuw in de Anton Philipszaal. Ze zingt bestaand Curaçao's repertoire, componeerde nieuwe stukken, schreef nieuwe teksten op oudere muziek. Het hartveroverende 'Kanta Hélelé' is van haar hand. Een song met het Zouk-ritme, dat herinnert aan de muziek van de Kaapverdische eilanden. Of haar Salsa Antiyana's. Van 'Mi so den boso' ('Kom eten en drinken') en 'Dia bo pagani' ('De dag dat je me terugbetaald hebt'), gebaseerd op een song van de Cubaanse groep Los Van Van. Maar ook de zes-achtste maat van haar eigen tambú in 'Kasa ku mi' ('Trouw met mij').

Die 'tambú' (vaak komisch, satirisch van tekst) is typerend voor Curaçao. Ooit verboden in de slaventijd door de Hoge Heren die samenscholingen van vrolijke zwarte mensen bij trommels met opzweepende ritmes als subversief zagen. En door de geestelijkheid die vond dat er teveel met heupen gewiegd werd en met achtersten geschud.

Nieuw in de jazzprogramming van de Anton Philipszaal is de afterparty in Theatercafé Studio 3 ná elk concert. Na Izaline Calisters 'Kanta Hélelé' kan dat niet anders zijn dan met een 'latin-DJ'.